

ἀποτρόπου τοῦ ἔθους ἐπικρατοῦντος. πῶς οὖν ἂν τις Χριστιανὸς ὦν καὶ διὰ τοιούτων λόγων ἠγμένος, ἢ παρὰ τοῖς αὐτοῦ θαυμάζει, τούτων παρὰ τοῖς ἄλλοτρίοις καταγελῶν, εἰ μὴ τις κόθορνος καὶ ἄλλοπρόσαλλος εἴη;

19 Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνοι τὰ μέγιστα καὶ θειότατα δι' ἐνδείξεων καὶ λόγων συμβολικῶν παρεδίδουν, οὕτω καὶ Πλάτων ἀλλαχῇ τε κἀνταῦθα πολλὰ διὰ τῶν αἰνιγμῶν τούτων σεμνά τε καὶ χαρίεντα παραδίδωσι θεωρήματα — ἀριθμοῖς τε γὰρ ἐνταῦθα καὶ σχήμασι χρῆται — τὴν τε κατ' ἀξίαν τὴν τε κατ' ἴσον διανομήν, ὃ δικαιοσύνης ἐξαίρετον ἔργον ἐστὶν ἐν γεωμετρικῇ τε καὶ ἀρμονικῇ μεσότητι ζυγιστάμενον, τὴν τε φιλίαν καὶ κοινωνίαν καὶ τὸ ἰσότητος πάσης πλεονεξίας τε οἰασοῦν ἀποφυγῆς ποιητικὸν ἐν τῇ ἀριθμητικῇ ἀναλογία σωζόμενον, ἐκ ψυχῆς τὴν ἀρχὴν ἐν ἡμῖν γε ἔχειν σημαίνων κακείνη ἐμπεφυκέναι κατὰ τε τούτους τοὺς λόγους ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ζυγισθῆναι ἀγαθοῦ παντός ὄντος αἰτίου καὶ μηδενὸς τῶν κακῶν, ὡς εἰ ἢ ὑπὸ κακῆς τροφῆς ἄλλως ἐνεργεῖν, αἰτίαν ἐλομένου θεοῦ ἀνάιτιον εἶναι τε καὶ **B 49** γνωρίζεσθαι, ὡς ἐν ἄλλοις φησίν. εἶναι μέντοι τὴν ψυχὴν οὐχ ἀρμονίαν — **U 71** τοῦτο γὰρ ἐν Φαίδωνι διὰ πολλῶν ἐξηλέγχθη, ὡς ἀνωτέρω ἡμῖν δέδεικται, **V 61** ὅτε τῷ κατηγόρῳ ἐδείκνυμεν ἐπίστασθαι πῃ καὶ συλλογισμοῦ δύναμιν Πλάτωνα — κατ' ἀρμονίαν δὲ καὶ λόγους ἀρμονικοὺς συνεστάναι. εὐθείαν δὲ παραλαμβάνει καὶ κύκλον, τῇ μὲν τὴν μεταβατικὴν αὐτῆς δηλῶν κίνησιν, — πᾶσα γὰρ μεταβατικὴ κίνησις οἷον γραμμὴ ἐστίν, ἔχουσα τὸ πόθεν ποι — **20** τῷ δὲ κύκλῳ διὰ τὴν πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὴν ἐπιστροφὴν, ὡσπερ δὴ καὶ Ἀριστοτέλης τῶν μὲν ἀπλῶν τε καὶ αὐλῶν τὴν κρίσιν γίνεσθαι τῇ ψυχῇ ὡς τὸ εὐθύ ἀξιοῖ, τῶν δὲ συνθέτων τε καὶ ἐνύλων ὡς τὸ κεκλασμένον. »τὸ γὰρ σαρκὶ εἶναι καὶ σάρκα· ἢ ἄλλῳ ἢ ἄλλως ἔχοντι ἢ ψυχὴ κρίνει.« »τῷ μὲν οὖν αἰσθητικῷ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν κρίνει, καὶ ὧν **25** λόγος τις ἢ σάρξ· ἄλλῳ δὲ ἦτοι χωριστῷ, ἢ ὡς ἢ κεκλασμένη πρὸς αὐτὴν ὅταν ἐκταθῇ, τὸ σαρκὶ εἶναι.« ἀλλ' οὗτος μὲν ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ τε καὶ εἴδους εὐθεία μᾶλλον προσχρῆται, Πλάτων δὲ κεκλασμένη πῶς καὶ ἐς κύκλον περιηγμένη δόξας οἰκειότερως ἂν οὕτω διασαφῆσαι, ἢ τὰ περὶ τὸν νοῦν ἐκταθέντα που ἐπὶ τὴν ὕλην ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτά. καὶ ταύτην ἄρα κύκλῳ **30** ἑαυτά τε καὶ ὅλως τὰ εἶδη ἐννοεῖ τε καὶ κρίνει. καὶ αὖ δὴ Ἀριστοτέλης μὲν τῇ κεκλασμένη ἐπὶ τῆς ὕλης, Πλάτων δὲ τῇ εὐθείᾳ, ὅπως ἂν τὰ περὶ τὴν μεταβατικὴν τῆς ψυχῆς κίνησιν, ἢ εἴρηται, ἀναλογώτερόν τι ζυμβάλλεσθαι ἢ, ἐχούσης γε τῆς τοιουτοτρόπου κινήσεως ταῦτόν τι τῇ εὐθείᾳ, τῷ ὄρω ἀφ' οὗ καὶ εἰς ὃ καὶ τούτοις ὀριζομένης ἀεί. διττῆς δὲ οὕσης τῆς **35** ψυχικῆς ζωῆς, διανοητικῆς καὶ δοξαστικῆς, δύο τε εὐθείας προΐούσας καὶ εἰς δύο κύκλους καμπτομένας εἰσάγει.

20 Ἄπερ ὁ ἐναντίος ἢ μὴ δυνάμενος ἢ μὴ βουλόμενος συνιδεῖν, τὰ Πλάτωνος ῥήματα πρὸς τὴν κοινὴν ἀναφέρει χρῆσιν καὶ τῶν λέξεων ἐριστικώτερον ἔχεται. οὐδ' ἠκουσέ ποτε πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τοῦ σοφοῦ Θωμᾶ **40** τοῦ ἐξ Ἀκουίνου, ἀνδρὸς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας τὰ μάλιστα διαπρέψαντος, οἷα περὶ Πλάτωνος τὸ περὶ Ψυχῆς Ἀριστοτέλους ἐξηγούμενος φάσκει. »ἐκτεθείσης, φησί, τῆς Πλάτωνος δόξης ἐλέγχει αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης. ὅπου

Ergo quod divini illi prophetae rectissime sanctissimeque fecerunt, id a Platone factum non modo improbandum non est, sed potius summo opere laudandum. Ceterum quid absurdum dici a Platone videmus, cum aut circulum aut rectam lineam tribuit animae? Sane Aristoteles quoque ita docet, ut animam simplicem rei rationem instar rectae lineae, ipsum vero compositum instar fractae iudicet atque intellegat. Sed Aristoteles in forma rectam potius probat, Plato flexam in circulum. Id enim visum est ei convenientius, quando intellegentia, quae se ad materiam flexerit, revertitur ad se suamque naturam vel tale aliquid repetit. Item Aristoteles in materia fractam maluit, Plato rectam, ut transitivus animae motus, id est operatio promenda significaretur, cum eiusmodi motus instar rectae lineae terminos unde et quo habeat sibi praescriptos. Cumque animae duplex vivendi ratio sit, una per intellegentiam, altera per operationem, idcirco Plato duplicem circulum et duplicem rectam lineam statuit. Primordia item contineri in anima putat proportionem medietateque, cum geometrica tum arithmetica aut musica, quibus iustitiae munus prodeat et amicitiae societatisque officia nascantur. Cur autem harmoniam quandam atque concentum animae concedendum non censeamus, quando sensus ipsos servari, oblectari et deliniri sensibilibus rerum consonantia et varia partium compositione videmus?

At enim adversarius, quid veritas habeat quidque ex aequo spectari oporteat, parum attendens Platonis scripta ad usum vulgarem accommodat. Nec unquam potuit audire, quod fuerit sanctissimi doctoris Thomae Aquinatis de Platone iudicium. Hic libros de Anima Aristotelis exponens: »Reprobat, inquit, Aristoteles verba Platonis. Sed attendendum non id improbari, quod Plato senserit, sed quod verborum consuetudo ostendat. Quod ita ab Aristotele fit, ne quis propter verborum improprietatem et profundio-rem atque opertum Platonis sermonem in errorem labatur, cum animam circulum aut numerum esse audiat. Haec enim etsi aliter, quam sonent, significare videntur, tamen ut cautiores essent, qui legerent, placuit contra scriptum omnia auctoris sententia disserere.« Ita hic quoque vir plane Peripateticus, nec minus inter doctos sanctissimus quam inter sanctos doctissimus, Platonis opinionem probat, quamquam verba eius magis accommodata ad profundio-rem illam et implicitam vetustatis philosophiam quam ad simplicem et perspicuam traditionem intellegat.

His ergo atque aliis huiusmodi rationibus motus Plato naturam animae talem a creatore deo factam scribit, quae innata sibi principia habeat

2 παρὰ τοῖς ἄλλοις] παρὰ *scripsi* περὶ *coll.* | 21/85 ὥσπερ δὴ ... ἀελ. U om. B² in marg. V M Z in textu | 28 προσχρῆται B² V προσχρῆσιν M | 29 δόξας B²? δόξαν V | 30 ἄρα B² V ἀλλὰ M—32 περὶ B² V τε M | 35 ὀριζομένης Z | 168, 38 —169, 14 ἄπερ, — προεῖρηται U om. B² in marg. V M Z in textu, quo loco U B τοιαῦτα μὲν οὖν

14 cf. Plat. Pol. 431 a. | 16 cf. supra I. 5, 4. | 24 Arist. De Anima γ 4. 429 b, 12 sq. | 25 Arist. l. c. γ 4. 429 b, 15 — 18. | 42 cf. Thom. Aq. In Arist. De An. lib. I. lect. 8.

V 62 σημειωτέον, ὡς οὐ τὰ νοήματα Πλάτωνος, ἀλλὰ τὰ ῥήματα μόνον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ ὑπὸ τοιούτων λέξεων δοκοῦντα σημαίνεσθαι Ἀριστοτέλης ἐλέγχει. ὁ διὰ τοῦτο ποιεῖ, ἵνα μή τις διὰ τὸ τῶν λέξεων ἀπᾶδον συμβολικόν τε καὶ αἰνιγματώδες τοῦ Πλάτωνος, οἷς εἴωθε καταχρῆσθαι, ἄλλο νοῶν παρὰ τὸ ὑπὸ τῶν ῥημάτων τῶν γε τοιούτων σημαίνόμενον εἰς τινα ὁ πλάνην ἀπαχθείη, ἀκούων τὴν ψυχὴν κύκλον καὶ ἀριθμὸν ὑπ' αὐτοῦ λέγεσθαι. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ ἄλλο παρὰ τὸν τῶν ὀνομάτων τούτων ψόφον σημαίνει, τοὺς ἀκροατὰς ὅμως Ἀριστοτέλης ἀσφαλιζόμενος κατὰ τῶν λέξεων φέρεται καὶ πρὸς τὰ ὀνόματα ἐνίσταται. οὕτω καὶ ὁ θεῖος ἀνὴρ οὗτος καὶ ἄμα σοφώτατος τὴν Πλάτωνος ἐπαινεῖ δόξαν, οὗ τὰ ῥήματα τῇ συμβολικῇ τε 10 καὶ συνεπτυγμένη ἐκείνῃ καὶ ἀρχαιοτέρᾳ φιλοσοφίᾳ τε καὶ θεολογίᾳ μᾶλλον συμβαίνοντα οἴεται καὶ ἕτερον τὸ νοούμενον ἐπικαλύπτοντα, ἕτερον τὸ φαινόμενον ἔχοντα.

21 Πολλά τε, οἷα προεῖρηται, καὶ πλείω ἔτι τούτων καὶ μείζω μυστικώτερα τε θεωρήματα ὑποφαίνονται. ἂ τίς ἂν ἐξαριθμήσειε πάντα, μὴ 15 μείζον τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου ποιούμενος; εἰκονικῶς γὰρ ἐνταῦθα κατὰ Πυθαγορικὴν μίμησιν ἀπαγγέλλει τὰ θεῖα καὶ τοῖς γινώσκουσιν ἐφιεμένοις διὰ τῶν εἰκόνων ἐκφαίνει. καὶ μέχρι ψιλῆς ἐνδείξεως οὐκ ἀπαρακαλύπτως τοῖς γνησιωτάτοις τῶν ἀκούοντων τὰς ἑαυτοῦ διαπορθμεύει διανοήσεις. ἴσμεν γὰρ τῶν Πυθαγορικῶν μάλιστα ἴδιον εἶναι, οἷς καὶ Πλάτων ἐφ- 20 ἔσπετο, τὸ δι' εἰκόνων τὰ θεῖα παραδιδόναι καὶ τοῖς μαθήμασι πρὸς τὴν τῶν νοητῶν ἀνάμνησιν χρῆσθαι καὶ διὰ τούτων ὡς εἰκόνων ἐπ' ἐκεῖνα διαβαίνειν ἐπιχειρεῖν μέσσην τῶν αὐλῶν καὶ ὑλικῶν τάξιν ἔχόντων. ὧν τὸ μὲν ὑποκείμενον ὕλη δηλοῦται, ὁ δὲ λόγος ἐξ ἀφαιρέσεως νῶ παραλαμβάνεται, οὐ τῆς γεγραμμένης ποδιαίας γραμμῆς, Ἀριστοτέλης φησὶν, ἀλλὰ τῆς νοου- 25 μένης ὡς ἀπλατοῦς ἢ ὡς ποδιαίας, κἂν μείζων ἢ γεγραμμένη, λαμβανομένης. οἱ καὶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰ σχήματα τοῖς θεοῖς ἀνεῖσαν. ταύτη τε καὶ U 71^v V 62^v μὴ ἄλλη καὶ διὰ τούτων αὐτοὶ τε καὶ Πλάτων ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ ἀνεύρεσιν καὶ τὴν αὐλὸν φύσιν ἰτέον εἶναι παίζων τε καὶ διῆσχυριζόμενος λέγει καὶ τὸν ἄλλως ἐπιχειροῦντα τύχην δεῖν καλεῖν συνεργόν. 80

22 Χρῆται δ' ἔτι ὁ τε Πλάτων καὶ μύθοις, οὐχὶ τὸν τραγικώτερον δὴ B 49^v τοῦτον τῶν ποιητῶν τρόπον καὶ ἀπεμφαίνοντα, ὃν καὶ διαρρήδην ἀποδοκιμάζει καὶ τῆς ἰδίας πόλεως τοὺς τοιούτους τῶν μυθοπλαστῶν ἀπελαύνει, ἀλλ' ὅσοι τοῦ καλοῦ ἔτε στοχάζονται καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πρὸς τὴν θεῖαν ὑπόστασιν εἰσὶν οὐκ ἀνάρμοστοι, δι' ὑπονοιῶν τὰ θεῖα μηνύοντες. τοιούτοις 85 γε, ὡς ὁ ἐν Πολιτείᾳ Σωκράτης ὑφηγεῖται, χρῆται μύθοις, οἱ πάντων μὲν ἀγαθῶν αἰτιῶνται τὸ θεῖον, κακοῦ δὲ οὐδενὸς καὶ μεταβολῆς μὲν ἀπάσης ἄμοιρον, αἰεὶ δὲ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀτρεπτον διαφυλάττον καὶ τῆς μὲν ἀληθείας ἐν ἑαυτῷ τὴν πηγὴν προειληφός, ἀπάτης δὲ οὐδεμιᾶς ἄλλοις γινόμενον αἴτιον. ἂ μὴ διαιρῶν ὁ κατήγορος καίτοι κατὰ Μακροβίου εἰς τὸ 40 ἐνύπνιον εἴτε καὶ ὄνειρον Σκηπίωνος περὶ μύθων διαφορᾶς ἀριστα εἰρημένα τοῖς παισὶν ἀναγινώσκων ἐκάστοτε, μύθοις αὐτὸν καὶ πλάσμασι χρώμενον αἰτιαται, πρὸς τε τὰ εἰρημένα ἐκκεκωφωμένος, ὡς ἔοικε, καὶ πρὸς ἂ ἄλλα-

et quasi rationes mathematicas digne proportionales ad rerum omnium bonarum delectum et actum et effectum. Quodsi quis male egerit, culpa hominis, qui delegerit, inquit Plato, non dei est. Haec et plura alia longe subtiliora ratio indicat mathematicarum rerum, quam Plato repetens altius rerum causas contemplatur et rebus creatis omnibus tribuit. Exercet etiam ingenia auditorum et mathematicarum disciplinarum ratione ad superiora intellectuque difficillima mentem dirigit more eorum Pythagoreorum, qui nihil existimarunt aptius ad insitam in nobis recordationem divinarum rerum quam mathematicas disciplinas. Quocirca his mediis ad illas trans- eundum censebant, quandoquidem inter res naturales atque immateriales locum tenent medium, quippe nec cum materia considerantur nec esse sine materia possunt, sed per abstractionem quandam intellectus sumuntur. Non haec pedalis, quae scripta est, linea sumitur, inquit Aristoteles, sed illa, quae intellegitur expers latitudinis et pedalis, etiamsi maior praescripta est. Hac via et Pythagorei omnes et Plato ad immaterialem divinamque naturam eundem iudicarunt, et quicumque aliam aggreditur viam, hunc magis propitiam sibi fortunam Plato inquit optare oportere.

Usus interdum fabula Plato est, sed non more poëtarum, quos aperte improbat et e sua re publica prorsus expellit; verum id fabularum genus probare videtur, quod ad honestatem spectat et ad virtutem hortatur ac divinae naturae rationem figmentis quibusdam non ineptis modestissime indicat, plerumque etiam, quae palam pronuntiare non decet, quasi subtilioribus quibusdam velis obiecta ostendit. Hoc genere, quem ad modum Socrates in constituenda re publica docet esse faciendum, sapientissimus Plato nonnunquam utitur, ut rude vulgus atque indoctum facilius percipiat divinam naturam bonorum omnium causam esse, mali nullius, eundem praeterea semper sibi locum servare, nullam omnino pati mutationem, veritatis fontem in se complecti, nihil fraudis cuiquam moliri. Quae cum ignoraret Platonis obiurgator, quamquam dilucide genere fabularum apud Macrobius in expositione M. Tullii de somnio Scipionis videre potuerat, figmenta Platoni et fabulas obiecit, surdus videlicet tum ad ea, quae modo retuli dicta Platonis, tum ad alia permulta, quae in Timaeo, in Parmenide, in Phaedone, in Philebo, in Sophista atque in aliis plerisque locis exquisitissime perfectissimeque disseruit.

Sed quid de transitu animarum in brutorum corpora adversarius dicet? Ad hoc quoque facilis responsio est et cognita omnibus, solo adversario excepto, qui omnia in deteriore semper accipit partem. Sententia certe Platonis haec est animam, si ex hoc loco intemerata ac virtute praedita abierit, sedem supernae immortalitatis recipere, ubi felix et

1 οὐ οἱ. M | 11 τε καὶ θεολογία οἱ. V | 14 τούτων B V] οἱ. M | 15 ὑποφάνονται B¹ *suprascripsit* V M Z *in textu*, quo loco U B διὰ τούτων παρεστησιν 22 τούτων U V τοῦτο B M | 27 οὐ καὶ — ἀνεῖσαν U^x *in marg.* B V M Z *in textu* | 31 δ' ἔτι *scripsit* δ' ἔστιν U B V M

χοῦ, μάλλον δὲ πολλαχοῦ ἐν Σοφιστῇ, ἐν Τιμαίῳ, ἐν Παρμενίδῃ, ἐν Φαίδωνι, ἐν Φιλήβῳ ἐπιστημονικώτατά τε καὶ ἀποδεικτικώτατα τῇ καθ' αὐτὸν διαλεκτικῇ παραδίδωσιν.

- 23** Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὴν εἰς ἀλόγων ζώων σώματα τῆς λογικῆς ψυχῆς
B45^v μεταμφιέννυσιν, ὡς ὁ κατήγορος οὗτος τὸν ψόφον μόνον τῶν ὀνομάτων, οὐ **5**
U69 τὴν δύναμιν ἐξετάζων νοεῖ, τίθεται Πλάτων, ἀλλὰ δειματος μόνον καὶ
 κολάσεως εἵνεκα αὐτός τε καὶ Τιμαίος παραλαμβάνουσιν. καὶ ἀκουσον αὐτοῦ
 τοῦ Λοκροῦ Τιμαίου, οἷα ἐν τῷ ἰδίῳ περὶ αὐτοῦ συγγράμματι, ὃ Πλάτων
 μεμίμηται, φάσκει. μετὰ γὰρ τὸ παραδοῦναι, τίσιν τρόποις ψυχὴ παιδευθεῖη
 καὶ σωφρονεστάτη γένοιτ' ἂν τοῖς δὲ σκληροῖς καὶ ἀπειθέσι, φησὶν, »ἐπέσθω **10**
 κόλασις, ἃ τ' ἐκ τῶν νόμων καὶ ἃ ἐκ τῶν λόγων, σύντονα ἐπάγοισα δει-
V63 ματά τε ἐπουράνια καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς. « Αἰδεω, ὅτι κολάσιες ἀπαραίτητοι ἀπόκεινται
 δυσδαίμοσι νερτέροις. » ὡς γὰρ τὰ σώματα νοσώδεσσι ποκα ὑγιάζομες εἰ κα
 μὴ εἴκη τοῖς ὑγιεινοτάτοις, οὕτω τὰς ψυχὰς ἀπείργομες ψευδέσι λόγοις,
 εἰ κα μὴ ἄγεται ἀληθείσιν. λέγοντο δ' ἂν ἀναγκαίως καὶ τιμωρίαι ξέναι, **15**
 ὡς μετενδυομέναν τῶν ψυχῶν τῶν μὲν δειλῶν ἐς γυναικέα σκάνεα ποθ'
B46 ὕβριν ἐκδιδομένα, τῶν δὲ μαιφόνων εἰς θηρίων σώματα ποτὶ κόλασιν,
 λάγων δ' ἐς συῶν ἢ κάπρων μορφάς, κούφων δὲ καὶ μετεώρων ἐς πτηνῶν
 ἀεροπόρων, ἀργῶν δὲ καὶ ἀπράκτων ἀμαθῶν τε καὶ ἀνοήτων ἐς τῶν τῶν
 ἐνύδρων ιδέαν. « ὁρᾷς ὡς σαφέστατα δειματος ἕνεκεν ταῦτα παρακελεύεται **20**
 τοῖς ἀπειθέσιν ἐπάδειν; εἰ δὲ καὶ δίκης καὶ κολάσεως εἵνεκα, οὐδὲ τοῦτο
 ἀπὸ τρόπου ἂν εἴη. οὐδὲ γὰρ οὐδεὶς τῶν καὶ ταύτην δεχομένων τὴν θέσιν
 τοιαύτην τὴν εἰς ἄλογα μετενσωμάτωσιν τῆς λογικῆς ψυχῆς τίθεται, οἷαν
 ἐν ἐξ αὐτῆς καὶ τοῦ σώματος γίνεσθαι καὶ εἶδος τοῦ ἀλόγου σώματος εἶναι
 ὃν τρόπον ἐφ' ἡμῶν, ἀπαγε, ἀλλ' ἐψυχωμένῳ ἤδη καὶ τελείαν τὴν οἰκείαν **25**
 μορφήν τε καὶ εἶδος τῇ αἰσθητικῇ αὐτοῦ ψυχῇ τῷ ἀλόγῳ σώματι ἀπειλη-
 φότι τὴν λογικὴν ἐκεῖ κολάσεως εἵνεκα καθεῖρχθαι, οὐδεμίαν αὐτῆς ἐνέρ-
 γειαν ὡς δι' οἰκείων ὀργάνων τῶν κείνου τοῦ σώματος μερῶν ἀποδιδούσαν,
 ἀλλὰ ποινήν ταύτην ἀποτινῦσαν, ὣν ἐν τῷ πρώτῳ βίῳ οὐ καλῶς βεβίωκεν,
 ἕως ἂν διὰ πλειόνων περιόδων τελέως ἀποκαθαρθεῖσα εἰς τὴν προτέραν **30**
 ἐπανέλθοι ἀξίαν, οὐδὲν διάφορον τῆς ἐν Ἄδου διὰ πυρὸς Ταρταρείων, Πυριφλε-
 γεθοντείων τε καὶ Ἀχεροντείων κυμάτων καθάρσεως τιθέμενοι.
- 24** Ὅταν δὲ πᾶσαν ψυχὴν ἀθάνατον τίθηται Πλάτων, μὴ νομισάτω τις
 καὶ τὴν ἄλογον αὐτὸν τοιαύτην νομίζειν — συκοφαντία γὰρ καὶ τοῦτο καὶ
 ψεῦδος — ἀλλὰ τὴν λογικὴν μόνον, ἣν καὶ μόνην κυρίως ψυχὴν αὐτός τε καὶ **35**
 οἱ αἰρεσιῶται κάλοῦσι, τὰς ἄλλας οὐ ψυχὰς, ἀλλὰ ψυχῶν εἶδωλα καὶ ζωάς
V63^v τινὰς τιθέμενοι. συμφώνως τε γὰρ καὶ κοινῶς ἅπαντες τριῶν εἶδος ψυχῶν
 οὐρανίων, δαιμονίων καὶ ἀνθρωπίνων εἶναι δοξάζουσι, τὸ μὲν ἐπιστημονικὸν

2 καθ' αὐτὸν U κατ' αὐτὸν B V M | 3 παραδίδωσιν] U *add.* εἶεν B V M *om.* |
 4 οὐδὲ γὰρ οὐδὲ V] U B² M *om.* | 162, 4—164, 21 τὴν εἰς ἀλόγων — κατεσκευάσεν U^x
in marg. B V M *in textu* B² *trp. ex superiore loco.* B² *in marg.* ζῆται τὸ ἐπόμενον πρὸ
 φύλλων τεσσάρων ὅπου σημειῖόν ἐστι. M *item* (*cf. p. 151, 18*) | 5 ὡς B² V M οὐχ ὡς
 U | 87 τριῶν V τριττὸν U τριτῶν B M

divinitatis compos sapientior degat, sin minus, poenas luere. »Poenis autem delegata sunt, inquit, loca haec naturae inferiora et corpora hominum. Itaque redit anima, quae sede illa superiore digna non est, ad generationis labem corpusque aliud induit, ut vita altera melius agat, quo possit deorum
 5 sedem, unde profecta est, purificata repetere.« De beluarum autem corporibus reliquisque huiusmodi non modo a Platone, sed etiam a Timaeo deterrendi causa vulgo proditum fuit, ut homines poenae formidine a vitiis retraherentur, quod aperte Timaeus ait in eo libro, quem de Mundo et Anima scripsit, quem postea imitatus est Plato. Cum enim exposuisset,
 10 quomodo anima bonis moribus institueretur, addit: »Pertinacibus autem, protervis et obduratis supplicia adhibeantur a legibus ac etiam timor vitae, futurae a sermone, qui perterreat poenis superis inferisque gravissimis et indeprecabilibus, nisi virtutem coluerint.« »Ut enim corpora interdum aegrotant insalubri aliquo cibo sive medicamento pristinae valetudini restituimus,
 15 si primo salubribus rebus exhibitis non bene cessit, sic animos saepenumero coërcemus retinemusque falso sermone, si vero minus obtemperant. Quo quidem in loco necessaria esse video poenarum genera quaedam inaudita, ut puta vitiosas animas varia pro vitiorum ratione induere corpora et timidi hominis animam muliebri corpori tradi, turpissimi dedecoris
 20 gratia homicidae ferino ad aerumnas et cruciatus, salacis suillo, levis atque superbi volucris, otiosi et ignavi aquatili.« Haec Timaei verba sunt, quibus perspicue fatetur rem inauditam fingi ad hominum utilitatem, ut metu percussi abstineant a vitiis virtutisque incumbant. Atqui adversarius, qui plane omnia pervertit, beluas dicit apud Platonem humana anima formari.
 25 Quod, etiamsi animam hominis beluinum corpus ingredi Plato concederet, non tamen ita intellegendum esset, ut adversarius sentit. Neque enim, si hominis anima bruti induit corpus, constitui propterea brutum ex materia et anima hominis Plato opinatur, sed animam corpus alienum subire insinuarique spiritu imaginario bruti, atque ita coërcitam plecti et poenam pen-
 30 dere scelerum nec ullum opus suum exercere posse instrumentis eius, in quo detrusa est, animantis, donec longo temporis curriculo purificata ad caelestem demum digna redeat sedem. Hoc genus poenae haud inepte a Platone adiungi potest ceteris illis, quas apud inferos esse memorat, ignes dico Tartareos, fluvios flammiferos, luctiferos, tristifluos, quos ille Pyriphle-
 35 gethontas, Cocytos, Acherontas vocat.

Sequitur alter error adversarii. Nam cum Platonem audivisset omnem animam immortalem posuisse, brutorum quoque animas ab eo immortales constitutas existimat. Etenim quomodo Plato genera animarum distribuerit, ut animae nomen acceperit, non satis audivit vel, si audivit, haud
 40 intellexisse se simulat. Etsi enim Plato eodem nomine tam bruti quam hominis animam saepenumero vocet, de hominis tamen univoce, de bruti

10 Tim. Locr. 104 c—e.

πάντων, τὸ δὲ περὶ πάντα ὀρθοδοξαστικόν, τὸ δὲ πῆ μὲν ὀρθῶς, πῆ δὲ καὶ ἐσφαλμένως δοξάζον, μέχρι τούτων τὸ ψυχῆς ὄνομα κυρίως κατάγοντες, τὰς δὲ λοιπὰς ζωὰς τινὰς, ἧ εἴρηται, καὶ καταφορικῶς οὐ κυρίως καλοῦν-
 B 46^v τες ψυχὰς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν λογικὴν μόνον οἰόμενοι τε καὶ διδάσκοντες ἀθάνατον εἶναι, ὅταν ψυχὴν πᾶσαν ἀθάνατον λέγωσι. καὶ ἵνα μήτις μηδενὶ 5
 περὶ τούτου ἀμφιβολία καταλίποιο ὅλως, αὐτοῦ ἀκουσάτω τοῦ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ θνητὴν σαφῶς τιθεμένου τὴν αἰσθητικὴν, ἧ καὶ τῶν ἀλόγων ἐστὶ, ψυχὴν. φησὶ γὰρ περὶ τῶν νεωτέρων θεῶν λέγων· »οἱ δὲ λαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς ἀθάνατον, τὸ μετὰ τοῦτο θνητὸν σῶμα αὐτῇ περιετόρνυσαν, ἄλλο τι εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσοικοδομήσαντες θνητόν.« καὶ ἐφεξῆς τὰ τῆς 10
 αἰσθητικῆς ψυχῆς ἀπαριθμεῖται πάθη καὶ ἐπιφέρει· »αἰσθήσει δὲ ἀλόγῳ καὶ ἐπιχειρητῇ παντὸς ἔρωτι συγκερασάμενοι, τὸ θνητὸν τῆς ψυχῆς γένος συνέθεσαν«. καὶ περαιτέρω· »ἐν δὴ τοῖς στήθεσι καὶ ἐν τῷ καλουμένῳ θώρακι τὸ τῆς ψυχῆς θνητὸν γένος ἐνέδουν.« τίς οὖν οὕτως ἀνάσχυντος ὡς ἔτι
 U 69^v τολμᾶν αὐτὸν λέγειν καὶ τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι δοξάζειν, 15
 σαφέστατά τε καὶ τοσαυτάκις θνητὴν αὐτὴν λέγοντα; καὶ οἶδα μὲν ὡς οὐκ ὀλίγας, ταῦτά γε τῶν Περιπατητικῶν, ἐριστικὰς γε τὰς πλείους δέχοιτ' ἂν ἀντιθέσεις, οἷς τ' ἂν ἐκεῖναι λύοιντο, οὐκ ἄγνοῶ, πολλὰ τῶν φθασάντων ἡμᾶς σοφῶν περὶ ταῦτα πεποιηκότων. οὐ χρῆ δὲ νῦν πάντα λέγειν τὴν ἄλλως μὴκύνοντας ῥηθησόμενα ἂν, εἴ τις τούτοις ἑαυτὸν ἐριστικῶς ἀντιθεῖη. 20
 Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιούτοις λόγοις τὸ ἀνώλεθρον καὶ ὅλως τὴν
 B 49^v ἀθανασίαν αὐτῆς ἐν Φαίδωνί τε καὶ πολλαχοῦ κατεσκεύασεν. ἀλλὰ περὶ μὲν ψυχῆς ἱκανὰ τὰ εἰρημένα.

Κεφ. θ' "Ὅτι πρόνοια διοικεῖσθαι τὸν κόσμον Πλάτων δοξάζει.

9,1 »Τὴν γε μὴν θείαν, φησὶ, πρόνοιαν Πλάτων μὲν ἀρνεῖται εἰμαρμένα 25
 U 71^v πάντα καὶ κατηναγκασμένα δοξάζων, Ἀριστοτέλης δὲ εὐσεβῶς τίθεται.« ὅτι
 V 64 μὲν οὖν εὐσεβείας ἐστὶ μέγιστον μέρος πρόνοιαν σέβειν, αὐτὸς τε τίθεμαι,
 U 72^v καὶ πρότερος Πλάτων ἐν τρισὶ τούτοις τὴν θεοσέβειαν συνίστασθαι διδάσκων
 ἐν τῷ θεοῦς εἶναι δοξάζειν, ἐν τῷ προνοεῖσθαι τῶν ὄντων καὶ ἐν τῷ ἀπα-
 ρατρέπτως τε καὶ δικαίως αὐτῶν προνοεῖσθαι. »ἐν γὰρ τι τῶν τριῶν πάσχων«, 30
 ἐν τῷ τῶν Νόμων δεκάτῳ φησὶ, »περὶ θεοῦς ὁ ὑβρίζων« ὑβρίζει, ἧ ἔργον
 ἀσεβὲς ἐργαζόμενος, ἧ λόγον ἄνομον ἀφιεῖς, ἧ δηλονότι μὴ ἡγούμενος εἶναι
 αὐτούς, ἧ »ὄντας οὐ φροντίζειν ἀνθρώπων, ἧ τὸ τρίτον εὐπαραμυθήτους
 εἶναι θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς παραγομένους.« ὅτι δὲ πρόνοιαν ἀρνεῖται, οὐκ
 ἂν εὖροις οὐδαμοῦ. πῶς γὰρ ὁ γε τῷ πρόνοιαν ἀρνούμενῳ ἐγκαλῶν ἀσε- 35

7 τῶν B V M τὴν U | 9 περιετόρνυσαν Burnet add. ὄχημά τ: πᾶν τὸ σῶμα ἔδοσαν | 10 ἐν αὐτῷ Burnet αὐτῇ U B V M | προσοικοδομήσαντες] προσωκοδομοῦν Burnet | 12 συγκερασάμενοι Burnet add. ταῦτα ἀναγκαιώς | τῆς ψυχῆς Burnet om. | 22/23 περὶ — θείαν B² supra rasura U ἀλλὰ τὴν θείαν φησὶ πρόνοιαν

8 Plat. Tim. 69 c. | 11 Plat. Tim. 69 d. | 13 Plat. Tim. 69 e. | 25 cf. Georg. Trap. Comparat. II. 9. | 30 Plat. Legg. X. 888 b.

anima aequivoce loquitur nec animas dici brutorum censet, sed vitas quasdam et simulacra animarum. Animae autem triplex genus esse constituit: caeleste, geniale, humanum. Primo generi omnium rerum scientiam tribuit, quod in caelestibus locat, secundo opinionem rectam, quod in geniis —
 5 daemones enim hoc nomine Latini vocant — tertio generi ancipitem opinionem, quae partim recte, partim non recte habetur, assignat. Id hominibus praescribit. Hactenus nomen animae in propria significatione distribuit. Brutorum animam, ut modo dixi, vitam quandam appellat et metaphorice animam, quapropter cum animam omnem immortalem esse
 10 affirmat, nequaquam de brutis intellegit. Licet hoc ex ipsius Platonis verbis accipere, quippe in *Timaeo* de anima sensitiva, qualis brutorum est, ita loquitur: »Hi vero initium animae quod immortale acceperant, corpus attexuerunt mortale astruxeruntque alterum animae genus mortale.« Post haec affectus animae sensitivae enumerat. Deinde: »Sensu autem, inquit, rationis
 15 experte, omni libidini exposito temperantes mortale animae genus constituerunt.« Postremo: »In pectore ac thorace mortale animae genus vincere voluerunt.« Quis igitur tam impudens sit, ut Platonem ausit asserere animam sensitivam et cum brutis communem opinari esse immortalem, cum tam saepe tamque aperte affirmet eam esse mortalem? Plura a Peripateticis
 20 contra haec dici solere non ignoro, sed argumenta eorum omnia dissolvi facile possunt. Quam ob rem cum satis dictum de anima sit, nunc de providentia disseramus.

Cap. IX. Platonem dei providentiam non negasse.

Providentiam adversarius scribit omnino negasse Platonem et fato 9, 1
 25 ac necessitate universa fieri statuisse. Equidem magnam pietatis partem in divina providentia contineri fateor facileque hoc adversario concedo. Sed hanc pietatis partem, cum tollere Platonem affirmat, aperte mentitur. Plato enim pietatem his tribus rebus contineri maxime docet, in opinando deos esse providereque rebus omnibus et iuste ac sine ulla mutatione providere.
 30 Sic enim decimo de *Legibus* libro loquitur. »Qui in deos peccat, sive rem impiam vel agit vel loquitur, aliquod ex his tribus facinus patrat, aut certe eos non esse existimat, aut esse quidem, sed humanarum rerum nullam curam habere, aut, quod tertium est, faciles esse, qui precibus sacrificiisque flectantur atque mutantur.« Qui igitur fieri potest, ut Plato, qui eum
 35 impietatis reum peragit, qui providentiam negat, ipse divinam neget esse providentiam? Nihil profecto apud eum reperies, quod facinus hoc affirmet. Nec vero fato aut necessitate agi omnia vel factis unquam vel dictis ostendit. Quin et diis munera obtulit et sacrificiis eos placavit, quod ei ab adversario obiicitur. Familiaribus, quae viderentur profutura, consuluit
 40 suamque ipse ad ea, quae agenda probaret, operam praestitit. Precibus

βείας οὐδ' εἰμαρμένα δὲ πάντα καὶ κατηναγκασμένα τίθεται; οὐκ οὐτε ἐκ τῶν λόγων οὐτε ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον εὐροις ἂν παρ' αὐτῷ.

B50 τοῖς τε γὰρ θεοῖς ἀναθήματα καὶ θυσίας προσῆγεν, ὡς καὶ ὁ κατήγορος αὐτῷ ἀλλαχοῦ ἐγκαλεῖ, φανερός τέ ἐστι συμβουλευὼν τοῖς ἐταίροις τὰ συνοίσοντα καὶ προσέτι ἔργῳ αὐτοῖς συμβαλλόμενος εἰς τὸ κατορθοῦν. **5** εὐχαῖς τε αὐτός τε προσανείχε καὶ τοὺς ἄλλους ἐπειθε χρῆσθαι. καὶ γοῦν αὐτῷ ὁ Τίμαιος μέλλων περὶ τῶν προκειμένων αὐτῷ λέγειν, τοῖς θεοῖς εὐχεται κατὰ νοῦν ἐκείνοις εἰπεῖν. καὶ τοῦτο οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις ποιεῖ. παντός τε καὶ λόγου καὶ πράγματος μικροῦ τε καὶ μείζονος ἀρχομένους ἀπὸ θεοῦ ἄρχεσθαι παραινέει. ἐν τε Νόμοις τοῦ περὶ θεῶν ἀρχόμενος λόγου· **10** »ἄγε δὴ, φησί, θεὸν εἰ ποτε παρακλητέον ἡμῖν, νῦν ἔστω τοῦτο οὕτω γενόμενον· ἐπὶ γε ἀπόδειξιν ὡς εἰσὶ τὴν αὐτῶν σπουδῇ πάσῃ παρακεκλήσθων«. τοὺς **V64** **U72** τε εὖ ἢ κακῶς βεβιωκότας ἐνταῦθα, τοὺς μὲν ποιναῖς καὶ κολάσεσιν ἐνόχους πολλαχοῦ δείκνυσι, τοῖς δὲ τὰς μακάρων νήσους καὶ πεδία Ἑλύσια τὴν τε μετὰ σοφῶν καὶ μακάρων ἀνδρῶν, μᾶλλον δὲ τὴν μετὰ θεῶν δεσπο- **15** τῶν ἀγαθῶν διαγωγὴν ἐπαγγέλλεται. οἶδε δὲ καὶ τὸν αὐτοῦ κηθηγεμόνα Σωκράτην, τῶν τινὸς φυσιογνωμόνων — ἦν δ' οὗτος Ζώπυρος — τῇ τοῦ σώματος αὐτοῦ μορφῇ ἐνατενίσαντος πολλά τε καὶ δεινὰ αὐτοῦ καταγρόντος καὶ τῶν αὐτῷ βεβιωμένων ἀνάξια καὶ τῆς κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ προαιρέσεως πλεῖστον ἀρεστῶτα, τῶν τε παρόντων τεθαυμακώτων τε καὶ καταγελασάντων **20** αὐτοῦ, ἅτε δὴ εἰδόντων οἷος ὁ βίος τάνδρι, πρὸς αὐτοὺς εἰπόντα· μὴ θαυμάζετε, ἔφη, ὦ ἄνδρες. μηδὲν γὰρ »ἐψεῦσθαι Ζώπυρον. ἦν γὰρ ἂν τοιοῦτος ὅσον γε ἐπὶ τῇ φύσει, εἰ μὴ διὰ τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἀσκησιν ἀμείνων ἐγενόμην τῆς φύσεως.« τούτοις οὖν ἂν ἄπασιν ἦναντιοῦτο Πλάτων, εἰ γε πάντα ἐπετίθει τῇ εἰμαρμένῃ καὶ κατηνάγκαζε πάντα. μεγάλοις γὰρ ἀνάγκη **25** καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ὅροις διώρισταί. πολὺ μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν εἰμαρμένη καὶ αὐτεξούσιον διαφέρει. καὶ γὰρ καὶ ἐν Γοργία τεθηλυμμένης προαιρέσεως καὶ γυναιξί προσηκούσης εἶναί φησι διαρρήδην τὸ τὴν εἰμαρμένην μηδ' ἂν ἕνα ἐκφεύγειν πιστεύειν. ἢ τοίνυν κακουργῶν ἢ ἀγνοῶν τὰ Πλάτωνος ὁ κατήγορος ἢ πῆ μὲν ἀγνοῶν, πῆ δὲ κακουργῶν ῥημάτων τινῶν αὐτοῦ ἐπιπα- **30** λαίως ἐπιλαμβάνεται μὴ δυνάμενος εἰς τὸν Πλατωνικὸν ἐμβάψαι νοῦν.

2 Ἡμεῖς δ' αὐτοῦ τὴν περὶ προνοίας καὶ εἰμαρμένης ἐκτιθέμενοι δόξαν, **B50** τί μὲν Ἀριστοτέλης καὶ ἡ περὶ αὐτῶν καὶ μάλιστα γε περὶ προνοίας διδάσκει, οὐκ ἐροῦμεν, ἐπεὶ μηδ' αὐτός τι περὶ τούτων ἀποσαφεῖ μάρτυρι τῷ Ἀφροδισιεῖ Ἀλεξάνδρῳ τῷ τῶν αὐτοῦ ἐξηγητῶν γνησιωτάτῳ. **35** δεῖσαν διαλεχθῆναι, οὐ ῥάδιον εἶναί φησι διὰ τὸ μήτ' Ἀριστοτέλη σαφῶς **U73** τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐκφῆναι, μήτε τοὺς πρὸ αὐτοῦ τι περὶ ταύτης διαλαβεῖν. ἐῷ γὰρ εἰπεῖν, ὡς καὶ πολλοὶ αὐτὸν οὐ τῶν Ἑλλήνων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν διδασκάλων ἡμῶν ἀπρονόητα τὰ ἐνταῦθα τίθεσθαι φήθησαν, ὑπ' ἐκείνων ἴσως ὑπαχθέντες τῶν ῥημάτων, οἷς ἐν τῷ τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ λ' **40**

17 ἦν — Ζώπυρος U^x B V M, οὐ γὰρ μέμνηται τοῦ ὀνόματος U | 19/20 κατὰ — τῶν τε U^x in marg. B V M Z in tex'u | 20/21 τε καὶ — αὐτοῦ U^x in marg. B V M Z

quoque non modo ipse a diis, quod optabat, petere consuevit, verum etiam ceteris, ut idem facerent, suadere. Itaque Timaeus apud eum de rebus, quas tractandas proposuerat, dicturus precatur deos, ut sibi adsint, quo ex sententia voluntateque eorum agere possit, idque non semel tantum, sed bis etiam facit. Admonet praeterea, ut, sive parvum aliquod sive magnum opus aggredimur, a deo semper initium sumamus. Et in Legibus quidem suis, cum de diis agere statuisset: »Age, inquit, si unquam vocandus est deus, nunc maxime auxilium eius implorandum est. Omni igitur studio deorum opem quaeramus, quorum res agitur, siquidem deos esse demonstrare instituimus.« Ad haec homines, quorum vita scelerata fuerit, suppliciis et poenis obnoxios ostendit. Contra vero, qui recte et cum virtute vixerint, iis beatorum insulas et Elysios campos et sapientium virorum societatem et beatorum, vel potius deorum felicissimum consortium pollicetur. Nec vero Socratis praeceptoris sui sententiam ignorabat. Quem cum Zopyrus, qui se naturam cuiusque ex forma perspicere profitebatur, multis inquinatum vitiis iudicasset proptereaque a ceteris, qui illa in Socrate vitia non cognoscerent, derisui haberetur, solus ipse Socrates laudavit: »Nolite mirari, inquit, vere enim Zopyrus iudicavit, talisque essem profecto, nisi ratione et praeceptis philosophiae naturam superassem.« Patet igitur non omnia fato subiecisse Platonem nec fieri necessitate omnia voluisse. Maxime enim inter se distant fatalis necessitas et libertas arbitrii, quam semper tueri conatus est Plato. Et quidem in Gorgia effeminati animi et ignavae mulierculae esse dixit non credere fatum posse devitari. Quodsi vitari ab homine fatum posse affirmat, iniusta profecto est obiurgatoris reprehensio. Hoc etsi plane manifestum est, tamen quid Plato de divina providentia et fato senserit, explicare decrevi, ut non modo opinio eius, sed etiam ratio, cur providentiam cum fato coniunxerit, intellegatur.

Quo in loco quid Aristoteles de iisdem rebus senserit, iudicare difficile est. Nihil enim tale ab eo scriptum legitur, ut Alexander Aphrodisiensis testatur, qui librorum eius diligentissimus indagator fuit. Hic cum de providentia disserendum esset, difficilem sibi eam materiam esse dixit, quod nihil de ea certi ab Aristotele cognitum haberet. Nec ipse dumtaxat pluresque alii gentiles, sed etiam ex nostris plerique doctores sancti Aristotelem providentiam dei tollere putaverunt ob ea fortasse verba, quibus duodecimo de rebus divinis libro usus est, per quae divinam intellegentiam a rebus humanis naturalibusque excludit. Nihil enim ex iis a mente divina intellegi posse affirmat, cum summa sit et divinitatis ratione supre-

in textu | 22 μηδέν — Ζώπυρον U^x *in marg.* B V M Z *in textu* | 23 διὰ τὴν — ἄσκησιν B V M Z] U^x, *corr.* ex διὰ φιλοσοφίας ἐκράτησα τῶν παθῶν | 34 οὐκ — αὐτός τε B V M Z] U^x *corr.* ex ἐροῦμεν οὐδέν. οὔτε γὰρ κακῶς εἰπεῖν αὐτὸν προηρήμεθα, ᾧ γε τοσαῦτα ὀφείλομεν οὐτ' αὐτός τε | 36 ῥάδιον *scripsi* ῥᾶρον *codd.*

11 Plat. Legg. X. 893 b. | 21 Alex. Aphrod. De fato. c. 6 (*ed. Bruns*) 171, 14—16. | 28 cf. Plat. Gorg. 512 e.

- V 65 ἐξαιρεῖ τὴν θείαν νόησιν τῶν ἐνταῦθα, μὴ νοεῖσθαι αὐτὰ ὑπὸ τοῦ θείου νοῦ τιθέμενος, ἅτε τὸ θεῖον καὶ τιμιώτατον καὶ ἑαυτὸν μόνον — ἐκεῖνος γὰρ τὸ πάντων θειότατον — καὶ οὐδὲν ἄλλο νοοῦντος, ἵνα μὴ εἰς χειρὸν μεταβάλλοι μηδὲ κινῶιτο. εἰ γὰρ μὴ νοεῖ, δῆλον ὡς οὐδὲ προνοεῖ. ἂ γὰρ ἄν τις μὴ γινώσκῃ, οὐδ' ἂν αὐτῶν φροντίζῃ. B
- 3 Τὴν γε μὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ προειρημένου διάνοιαν ὡς αὐτοῦ Ἀριστοτέλους ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθεῖσαν, ἐκείνην ἅτε δὴ Λατίνους οὐ γνώριμον, σαφῆ τοῖς αὐτοῦ ἐκείνου λόγοις ποιήσομεν. οὗτος γὰρ που προθέμενος περὶ προνοίας κατὰ Ἀριστοτέλην εἶπεν, πρῶτα μὲν περὶ τῆς ἀσωμάτου τε καὶ αὐλοῦ οὐσίας τε καὶ εἶδους τοῦ αἰεὶ τε νοοῦντος καὶ αἰεὶ ἐνεργείας καὶ ἑαυτὸν 10 αἰεὶ νοοῦντος, ὃν καὶ κυρίως νοῦν ἐνεργείας καὶ πρῶτιστον πάντων κατ' Ἀριστοτέλην ἐν τῷ προειρημένῳ τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ βιβλίων φιλοσοφεῖ, εἶτα περὶ τοῦ θείου ὡς φησὶ καὶ κυκλοφορητικοῦ σώματος ἐμψύχου τε καὶ κατὰ ψυχὴν κινουμένου διαλαβῶν, ἐφέσει μὲν αὐτὸ κινεῖσθαι φησὶν, ἐφέσει δὲ σώματος μὲν οὐδενός. σῶμα γὰρ οὐδὲν αὐτοῦ τιμιώτερον οὐδὲ πρότερον, 15 ἀλλὰ τῆς πρώτης οὐσίας, αἰδίου τε καὶ ἀκινήτου, τῆς προειρημένης ἐφέσει τε οὐ τοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ τοῦ ὁμοιωθῆναι αὐτῷ κατὰ δύναμιν. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ κατὰ κίνησιν αὐτῷ ὁμοιοῦσθαι τῇ τε αἰδιότητι καὶ τῇ τῆς κινήσεως
- U 73^v ὁμοιότητι. στάσει γὰρ εἰκέναι πως τὴν περιφορὰν τὴν αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν. ἦν μίαν τε καὶ ἀπλήν οὔσαν τὸ πρῶτον σῶμα κινεῖ- 20 ται. αἱ δὲ γε μετ' ἐκεῖνο ἑπτὰ σφαῖραι διττάς κινουῦνται κινήσεις, τὴν μὲν οἰκείαν ἐφέσει καὶ αὐτάς τινος οὐσίας ὁποίας καὶ ἢ πρὸ αὐτῶν, τὴν δ' ὑπὸ
- B 51 τῆς πρώτης περιφερόμεναι τὴν αὐτὴν ἐκείνην. τῆς δὲ διπλῆς ταύτης κινήσεως αἰτίαν εἶναι τὸ δεῖν μὲν εἶναι τι καὶ ἄλλα σῶμα παρὰ τὸ αἰδίον τε καὶ θεῖον ἐν γενέσει τε ὃν καὶ φθορᾷ. οὐχ οἷόν τε δὲ τὸ τοιοῦτον σῶμα 25 κατ' εἶδος αἰδίον μένειν, μὴ ταῖς ἐκείνων ποικίλαις κινήσεσι κυβερνώμενον.
- 4 Μέχρι μὲν οὖν τοῦδε τὴν κυρίως πρόνοιαν μὴ ἔχειν χώραν. τοῖς δὲ γενητοῖς καὶ φθαρτοῖς αὐτὴν ἐπιστᾶ μόνους. φησὶ γὰρ αὐταῖς λέξεσι· »τούτων
- V 65^v δὲ τοῦτον ἐχόντων τὸν τρόπον, εἰ μὲν τις βούλοιο λέγειν προνοεῖσθαι πᾶν τὸ διὰ τι καὶ παρὰ τινος ὁπωσοῦν τὸ μεταβάλλειν ἔχον καὶ τὸ κινεῖσθαι, 30 εἴη ἂν πᾶσα σωματικὴ οὐσία ἢ τ' αἰδίος καὶ ἢ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ὑπὸ τῆς πρώτης οὐσίας τῆς αἰδίου τε καὶ ἀκινήτου καὶ ἀσωμάτου προνοουμένη.» καὶ ἐπίστησον, ὡς τῶν νοητῶν καὶ αὐλῶν εἰδῶν τε καὶ οὐσιῶν οὐδεμίαν ὅλως οὐδὲ κατὰ τοῦτο τὸ μὴ κυρίως τῆς προνοίας σημαινόμενον βούλεται εἶναι. ἐπάγει δὲ λέγων· »εἰ δὲ τις ταῦτα μόνον προνοεῖσθαι λέγοι, ὧν χάριν 35 τὸ προνοεῖν αὐτῶν λεγόμενον ἐνεργεῖ τινος ἐνεργείας κινουμένου, μόνον ἂν εἴη κατ' Ἀριστοτέλην τὸ ὑπὸ σελήνην σῶμα προνοούμενον. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἐνυλόν τε καὶ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ, ἐπειδὴ τῆς τούτου χάριν τεταγμένης μεταβολῆς καὶ αἰδίου κατ' εἶδος διαμονῆς κεῖνται κινεῖσθαι τοῦ κυκλο-
- U 74 φορητικοῦ σώματος αἰεὶ μετὰ τὴν πρώτην τε καὶ ἀπλανῆ καλουμένην ἑπτὰ 40 σφαῖραι τὴν κίνησιν τὴν δευτέραν. διότι γὰρ ἔδει τοῖς γινομένοις καὶ φθειρο-

1 cf. Arist. Metaph. λ 9. 1074 b. | 26 cf. Alex. Aphr. Ἀπορίαι καὶ λύσεις I. 25 (ed. Bruns) II. 2, p. 39 - 41. | 35 Alex. Aphr. l. c. I. 25. p. 41, 8—15.